

Framsteg och utveckling

Etik i livets slutskede

Daniel Brattgård
sjukhuspräst VDM

Sjukhuskyrkan

Transplantationscentrum

Sahlgrenska

Universitetssjukhuset

daniel.brattgard@vgregion.se

Den palliativa vårdens värdegrund

Helhet

- "Obotligt sjuka människor har olika behov som brukar sammanfattas i fyra kategorier som kan överlappa varandra: **fysiska, psykiska, sociala och existentiella**.
- Därför kan den palliativa vården ses som **en plattform där olika kompetenser kommer samman** för att på ett mångfacetterat sätt bidra till den sjukes bästa.
- Samtidigt som behovet av ett nära samarbete mellan olika stödjande yrkesgrupper runt den sjuke inte nog kan understrykas, är det lika **viktigt att hela tiden se honom eller henne som en odelbar individ**.
- Hur man handskas med kroppen påverkar själen och tvärtom. Samtidigt är det varken kroppen eller själen som lider utan **personen i sin helhet**.
- Denna person **förlorar inte sitt människovärde trots minskande funktionsförmågor**.
- Även om personen mister sitt aktörskap
 - det vill säga möjligheten att aktivt påverka sitt liv
 - är hon lika mycket **en människa med rätt att behandlas och bemötas värdigt**."

Ödets sked

*att ta ödets sked
i vacker hand
nej, inte jag,
kanske ändå ibland*

*bär inom mig en
karta
jag inte kan tyda*

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt		
psykiskt		
socialt		
existentiellt/ andligt		

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt	i kroppen	människans kropp
psykiskt		
socialt		
existentiellt/ andligt		

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt	i kroppen	människans kropp
psykiskt	att leva med aningen, misstanken, vissheten att jag skall dö	människan inför sin sjukdom och död
socialt		
existentiellt/ andligt		

Det nationella vårdprogrammet för palliativ vård 2012-2014 konstaterar om dialogen med patienter inför livets slutskede:

- ”Eftersom de flesta människor kommer att dö av kroniska sjukdomar med **en långsam progress (månader till år)** finns det rimligtvis gott om tid att föra denna dialog.
- Om **kontinuiteten** mellan patient och vårdpersonal är god växer **förtroendet hos patienten** och **kunskapen om den enskilda individen** ökar hos vårdpersonalen.
- Med **god planering** kan man gå igenom frågor som anses svåra att tala om, som arbetsamma behandlingsinsatser, prognosbedömningar och avskedstaganden.
- I **dialogen** kan man få en uppfattning **om personen har insikt** om att livet håller på att ta slut och **vilken uppfattning han eller hon har** om eventuella behandlingar.

Det nationella vårdprogrammet för palliativ vård 2012-2014 konstaterar om dialogen med patienter inför livets slutskede:

- Alla tänkbara situationer kan naturligtvis inte förutses, men **personens inställning** till försök med till exempel livsuppehållande och livsförlängande behandlingar bör kunna utrönas och dokumenteras.
- Den sjuke ska få **obegränsad möjlighet att ställa frågor** om sitt hälsotillstånd och **beskriva sina upplevda problem på sitt eget vis**.
- Vid tidpunkten för övergången till palliativ vård i livets slutskede bör personen redan vara på det klara med **att livsuppehållande behandling inte längre är aktuell utan att fokus i vården ligger på livskvalitet och symtomlindring**.
- Om så inte är fallet måste ett så kallat **brytpunktssamtal** genomföras.”

Cone of learning

(Edgar Dale amerikansk pedagog 1900-1985)

**AFTER 2 WEEKS
WE TEND TO REMEMBER**

**SAMTAL &
DELAKTIGHET**

10% of what we READ

Reading

ATT FÅ LÄSA

20% of what we HEAR

Hearing words

ATT FÅ HÖRA

30% of what we SEE

Looking at pictures

ATT FÅ SE

50% of what
we HEAR and SEE

Watching a movie
Looking at an exhibit
Watching a demonstration
Seeing it done on location

ATT FÅ
HÖRA
OCH SE

70% of what
we SAY

Participating in a discussion
Giving a talk

ATT FÅ KLÄ
i egna ord

90%
of what we
SAY & DO

Doing a dramatic presentation
Simulating the real experience
Doing the real thing

ATT FÅ
DELTA
vara delaktig

Cone of learning

(Edgar Dale amerikansk pedagog 1900-1985)

**AFTER 2 WEEKS
WE TEND TO REMEMBER**

10% of what we READ

20% of what we HEAR

30% of what we SEE

50% of what
we HEAR and SEE

70% of what
we SAY

90%
of what we
SAY & DO

**INSIKT OM ATT LIVET
NÄRMAR SIG SITT SLUT**

Muntlig information
om
diagnos och behandling

Vad omgivningen
avslöjar genom
vad man gör
och hur man är

Dubbla budskap

Att få klä
det som sker
i egna ord

Att få vara
med i det
som sker

**Inre
information**

(Göran Bodegård)

"Inget barn är så litet
att det inte får information
från sjukdomen själv!"

Jag kommer att dö, jag vet det nu.

Jag ser det i de andras ansikten.

Jag ser det i deras kroppshållning.

Jag hör det i deras undvikande svar,
när jag frågar rent ut.

Jag vet det, för att min fru
sitter här hela dagarna
- fast hon har mycket annat att uträtta.

Jag dricker inte längre.
Det är för ansträngande
för då måste syrgasmasken av
och då kippar jag som en fisk.

Jag äter inget. Jag orkar inte tugga.
Om jag äter vet jag, att mina tarmar
måste börja arbeta för att få ut maten igen.

Och jag vill inte riskera,
att behöva sitta på en toastol bredvid sängen.

Jag vill inte sitta och uträtta mina behov,
utan att kunna låsa dörren.

Jag kan inte ens öppna fönstret för att vädra.

Jag orkar inte kissa själv.

Det sköter en slang om.

Alla kan se,
hur mycket som rinner ur mig.

Jag har inga hemligheter.
När som helst kan någon komma in,
för att mitt hjärta inte sköter sig.

Jag har nog en hemlighet i alla fall.
Jag vet säkert,
att jag snart skall dö.

Min fru och jag pratar inte om det
- fast jag ser att hon också innerst inne vet.
Hon tror att uppmuntran
är det bästa för mig,
fast det skorrar falskt i mina öron.

Öron förresten
- jag orkar fortfarande höra själv.

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt	i kroppen	människans kropp
psykiskt	att leva med aningen, misstanken, vissheten att jag skall dö	människan inför sin sjukdom och död
socialt		
existentiellt/ andligt		

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt	i kroppen	människans kropp
psykiskt	att leva med aningen, misstanken, vissheten att jag skall dö	människan inför sin sjukdom och död
socialt	att skiljas från människor	människan bland andra människor
existentiellt/ andligt		

Smärtan/lidandet i livets slutskede

LIDANDE	DET GÖR ONT	MED TANKE PÅ
fysiskt	i kroppen	människans kropp
psykiskt	att leva med aningen, misstanken, vissheten att jag skall dö	människan inför sin sjukdom och död
socialt	att skiljas från människor	människan bland andra människor
existentiellt/ andligt	att lämna livet, att möta döden och vad händer sedan?	människan inför livets och dödens mysterium

Vård- och behandlingsstrategi

- "Verksamhetschefen ska säkerställa att patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet i vården tillgodoses.
- Om det är nödvändigt för att tillgodose dessa behov, eller om en patient begär det, ska verksamhetschefen utse en fast vårdkontakt för patienten."
- "Med stöd av vårdgivarens rutiner för vårdplanering ska den fasta vårdkontakten planera vården och behandlingen av den enskilde patienten.
- Planeringen måste vara utformad så att det är lätt för alla som deltar i vården att veta hur den ska genomföras även när den fasta vårdkontakten inte är på plats.
- Planeringen ska inte bara innefatta patientens medicinska vård- och behandlingsbehov.
- Den bör även beskriva hur vården ska tillgodose hans eller hennes sociala, psykiska och existentiella behov."

Hälso- och sjukvårdslagen 29 §

SOSFS 2011:7 2 kap. 4 §

*Existentiell/andlig vägledning
vid livets slut*

Existentiella frågor

existens

*tillvaro
finnas till*

ex-sisto

*spira, växa fram
träda, komma fram
bryta fram
resa sig
dyka upp
visa sig
vara sedd*

Mitt hjärtas fågel

Mikael Wiehe

När Du ser mig
när jag finns i Dina ögon
när Du ser att jag finns till
när Du hör mig
när jag är i Dina tankar
när jag kan vara den jag vill

Då flyger mitt hjärtas fågel
då stiger den upp mot skyn
då svävar den över markerna
och högt över skogens bryn

Men när Du blundar
när Du stänger Dina ögon
när jag inte kommer in
när Du tystnar
när Du vänder Dig ifrån mig
när jag inte längre finns

Då kurar mitt hjärtas fågel
på tallens lägsta gren
med svarta sorgsna ögon
och själen tung som sten

PLEASE:
NO EXPLANATIONS
INSIDE THE CHURCH

Getsemane

Nils Ferlin

Han var en så liten och klen artist
att han kände sig mer än lovligt trist.
Då satte han sig vid sin Faber 2
en vacker afton och skrev som så:

Gud har i sin fotografiateljé
ett mörkrum som heter Getsemane
Där växer det klara bilder fram
för den som är lugn och allvarsam.

Men den som är rädd för köld och ris
får aldrig en blomst i paradiset.
Hans liv blir liksom en öde slätt
av inga silverne tårar vätt.

I purpur, kanske, och glans han gick
men blicken hans var en tiggarblick.
Till aska kom han men aldrig brand
och månen ler åt hans tomma hand.

Ty den som är rädd för Getsemane
har ingenting alls att få eller ge.

Mitt hjärtas fågel

Mikael Wiehe

*När Du ser mig
när jag finns i Dina ögon
när Du ser att jag finns till
när Du hör mig
när jag är i Dina tankar
när jag kan vara den jag vill*

*Då flyger mitt hjärtas fågel
då stiger den upp mot skyn
då svävar den över markerna
och högt över skogens bryn*

Välsignelsen

Herren välsigne Dig och bevara Dig.

*Herren låte sitt ansikte lysa över Dig
och vare Dig nådig.*

*Herren vände sitt ansikte till Dig
och give Dig frid.*

*I Guds, Faderns och Sonens och den helige
Andes namn.*

Amen

Det kan göra skillnad i vården!

- "Vad gör skillnad?
Vad främjar vården?"
- "Är det
- möjligheten att
- ledarskapet i
- utbildning/ut
- karaktär på
- värdegrund,
- tid?
- personlig lämn
- För mig som v
att **det finns i**
som enbart i s
om inte patier
- Att mö
att de a

Om jag talade både människors och änglars tungomål,
men icke hade kärlek,
så vore jag allenast en ljudande malm
eller en klingande cymbal.
Och om jag hade profetians gåva
och visste alla hemligheter och ägde all kunskap,
och om jag hade all tro,
så att jag kunde förflytta berg,
men icke hade kärlek, så vore jag intet.
Och om jag gäve bort allt vad jag ägde
till bröd åt de fattiga,
ja, om jag offrade min kropp till att brännas upp,
men icke hade kärlek,
så vore detta mig till intet gagn.

The background of the entire slide is a photograph of a calm lake under a blue sky with light clouds. In the middle ground, there are several dark wooden houses with gabled roofs. The foreground is a grassy and gravelly shore.

*"Gudrun,
giv dig **sinnesro**
att acceptera
det du inte kan förändra,
mod
att förändra det du kan
och **förstånd**
att inse skillnaden."*

*"Gud,
giv mig **sinnesro**
att acceptera
det jag inte kan förändra,
mod
att förändra det jag kan
och **förstånd**
att inse skillnaden."*

Amen

*dr Reinhold Niebuhr
Union Theological Seminary, New York 1932
1700-talsteologen Friedrich Oetinger*

NJURMEDICINSKT VÅRMÖTE

Trollhättan 11-13 maj 2014

Lunch